

Tespih

Parmak
uçlarındaki
huzur

Deniz
Gürsoy

içindekiler

- önsöz / **7**
- tespih nedir? / **11**
- tespihin gündelik hayatımıza girişi / **15**
- islamiyette tespih / **23**
- islam dünyasında tespih çeşitleri / **33**
- hıristiyanlıkta tespih / **37**
- bilimde tespih / **49**
- aksesuar ve ziynet eşyası olarak tespih / **53**
- tespihin yapılışı / **61**
- tespihin parçaları / **67**
- tespih yapılan maddeler / **73**
- kehribar / **77**
- tespih nasıl olmalı? / **87**
- tespih çekmenin püf noktaları / **89**
- osmanlı gündelik hayatında tespih / **93**
19. yüzyılın sonunda tespih / **101**
- nâzım hikmet'e yollanan tespih / **113**
- fikriye hanım'ın tespih kolyesi / **115**
- tespih nerede satılır? / **117**
- ünlü tespih ustaları / **123**
- ünlü tespih koleksiyoncuları / **125**
- tespih yapılan maddelerin bazı özellikleri / **127**
- kaynakça / **139**

tespihin gündelik hayatımıza girişi

*Dünya, Ahiret'in tarlasıdır.
İnsan dünyada kendi ihtiyar ve iradesiyle
iyilik ve kötülükten ne yaparsa Ahiret'te
onun karşılığını bulur.*

Buddha

İnsanlık tarihinde ipe dizilmiş boncuklar, dua saymak amacıyla kullanılmaya başlanmadan önce avda şans getirmesi, savaşta düşmandan, barışta da hastalıklardan korunmak için muska, tılsım ya da nazarlık niyetine kullanılmıştır.

Tespihi Tanrı'ya gönderdiği duaları saymak amacıyla ilk kullananlar Hindular'dır. Sonra Budizm ile bu alışkanlık doğuya, İslamiyetle Ortadoğu'ya, Katolik mezhebiyle de Avrupa'ya yayılmıştır.

Tespihin dini amaçla kullanımını açıklamak için sırasıyla Hinduizm, Budizm, İslamiyet ve Hıristiyanlık'ta tespihin yerini inceleyeceğiz.

Boncuk adetleri, yapılışı, dizilişı ve duaları farklı farklı da olsa bu inanışların hepsi tespihi dua saymak amacıyla kullanmışlardır.

hinduizm’de tespih

Çok eski inanışlardan olan Brahmanizm’in devamını sayılabilecek bir sentez dini olan Hinduizm’de tespih Şiva kültürü içinde MS 8. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Sanskrit dilinde *mala*, aynı zamanda “bahçe”, “çiçek demeti”, “çelenk” ve “boncuk gerdanlık” anlamına gelir. Tespihin Hindu dilindeki en eski adlandırılma biçimi ise *japamala*’dır. “Gül tespih” anlamına gelir. Bugün de Hindistan’da tespihe *mala* denmektedir.

Şiva için yapılan Hindu ayinlerinde 108 taneli sıraya geçirilmiş koyu kahverengi ve büyük taneli “Şiva’nın Gözü” denilen tespih çekilir. Bu tespihin tanelerini oluşturan tohumlar, kutsal *rudraksha* (*Eleaocarpus ganitrus*) ağacınındır. Bu ağaç yalnızca Cava’da yetişir. Tespih tanesinin, yani *rudraksha* tohumunun yüzeyinde kaç bölüm olduğuna bakılarak 32’den 108 taneli tespihe kadar değişik taneli tespihler vardır. *Rudraksha* tohumunun, beyni kontrol gücü olduğuna inanılır. Konstrasyon ve meditasyon yararları beklenilir.

Rudraksha tespihi boyunda taşındığı gibi, göğüse kadar sarkıtarak, kolda ya da bilekte de

taşınabilir. Ayrıca elde tutularak da kullanılabilir. Hindular'ın Şiva ibadetinde en etkili dua sözcüğü *om*'dur. Tespihle sayılarak bu sözcük tekrar edilir. Başta yalnızca Şiva için başlayan tespih kullanımı sonraları Vişnu kültüründe de kullanılmaya başlanmıştır.

Hindu rahiplerinin Vişnu tanrılara ibadetlerinde yine 108 taneli, kutsal tulsi ya da kutsal fesleğen ağacından (*ocimum sanctum*) yapıldığı için daha açık renkli ve bu defa küçük taneli tespihler çekilir.

Hinduizm'de 100 taneli tespih de kullanılmaktadır. Bu tespihlere *mantra* denir. Hinduizm'de tespih çekilmesi ayrıca hayatın sürekli olarak devran eden bir oluşum döngüsünü de ifade eder.

Hinduizm'de daima elinde tespihle betimlenen tanrılar vardır. Bunlardan erkek tanrı Brahma'nın dört elinin sağ ön eli tespihe ayrılmıştır. Durgas tanrıçası ise dokuz biçimde betimlenir. Bu dokuz betimlemeye Nava-Durgas denir. Bunların arasında Kushmanda betimlemesinde Tanrıça bir panter üzerindedir ve sekiz kolu vardır. Yedi elinde birer ayrı silah tutar, sekizinci (ikinci sol) elde ise tespih tutmaktadır.

Ganga Tanrıçası ise Hindistan'ın Ganj nehrini temsil eder. Bir timsah üzerinde bağdaş kurmuş olarak betimlenir. Dört kolu vardır. Bir elde

çiçek, bir elde su kabı, bir eli korunur vaziyette, sonuncu, yani sol arka elde ise bir tespih tutmaktadır. Saraswati adlı öğrenim ve bilgi tanrıçası da sağ arka elinde inci bir tespih tutmaktadır. Yine haftanın günleri tanrılarında Cuma günü tanrıçası Shukra'nın sağ arka elinde tespih vardır.

Şiva'ya inananlar *rudraksha* tohumundan, Vişnu'ya inananlar ise kutsal fesleğen ağacından tespih çekerler. Budistler, tespihlerini, elde

Saraswati

çektikçe koku versin diye bir incir türü olan kutsal *bo* ağacından (*ficus religiosa*) yaparlar.

budizm’de tespih

Budizm MÖ 5. yüzyılda Hindistan’ın kuzeyinde Hinduizm’den ayrılıp sonraları Buddha (ermiş) adını alacak olan Prens Siddhartha Gautama (MÖ 563 - 483) tarafından başlatılmıştır.

Budizm’de 108 taneli tespih ibadet amacıyla çekilir. Bu tespih 27’şer taneli dört parçaya bölünmüştür. İstenirse 54’lük bir tespih iki defa 27’lik olarak çekilir.

Tibet’te 27 taneli tespihle 10.800 sayısını buluncaya kadar dua tekrarı yapılmaktadır. Tibet tespihlerinin çevrede kullanılan diğer tespihlerden farkı tanelerinin ağacın yanı sıra mercan, fildişi, kehribar ve turkuazdan da yapılmasıdır. Hatta en değerlileri ölmüş kutsal kişilerin ya da lamaların kemiklerinden yapılmış olanlarıdır.

Hindistanlı Budistler tespihlerini kutsal *bodhi* ağacından yaparlar.

Çin tespihle, Budizm’in MS 1. yüzyılda Çin’e girmesiyle tanıştı. Çinli Budistler, “O *Mani Padni Om*” duasını tespihin her tanesiyle tekrar ederler. Bu sihirli duayı ne kadar tekrar ederlerse o kadar dünyevi maddi hayattan uzaklaşıp

uhrevi hayatın cennetinde sonsuzluğa erişeceklerine inanırlar. Çin'de tespih hâlâ bir ibadet aracı olmakla birlikte zaman içinde daha çok bir statü sembolü haline gelmiştir.

Koreli Budistler MS 4. yüzyıldan bu yana 108'lik tespihe, biri başta biri sonda olmak üzere iki büyükçe boncuk ilave etmişlerdir.

Tibet rahip tespihi - kehribar
(D. Gürsoy Koleksiyonu)